

müşveddesi, Râif Bey'in basılmamış diğer kitaplarıyla birlikte Türk Tarih Kurumu tarafından satın alınmış, kurum üyesi Cavit Baysun tarafından incelenmiş, ancak üzerinde biraz daha çalışılması gerektiği gerekçesiyle kuruma iade edilmiştir. Eserin her iki cildi Latin harflerine çevrilerek 1994 veya 1995'te basılmak üzere Kültür Bakanlığı'na teslim edilmişse de bugüne kadar yayımlanmamıştır. Son olarak Günay Kut ile Hatice Aynur, bilhassa kitâbe metinlerinde düzeltmeler yaparak eseri Latin harfleriyle yayımlamaya girişmişler, I. cildin Anadolu yakası bölümünü dipnotlar ve düzeltmelerle ilmi esaslara uygun biçimde neşretmişlerdir (İstanbul 1996). 2. *Topkapı Sarayı Hümayûnu ve Parkının Tarihi* (İstanbul 1332), *Sultanahmed Parkı ve Âsâr-ı Atıkası* (İstanbul 1332). Müellifin vefatından az önce "Âsâr-ı Atika Külliyyatı"nın bir ve ikinci kitapları olarak yayımlanmış olup bunlarda şehrin bu tarihî iki merkezindeki eski eserler üzerinde durularak yapıların kitâbelerinin kopyaları verilmektedir. İkinci eserin bir bölümü İstanbul surları hakkındadır (s. 32-51). Ayrıca içinde Çemberlitaş, Kıztaşı gibi başka bölümler de yer almaktadır.

Mehmed Râif Bey'in basılmış ilk eserleri edebî mahiyette küçük kitaplardır: *Nûkât-ı Edebiyye* (İstanbul 1307), *Hâtırât-ı Eslâf* (1310), *Kitabhâne-i Edeb* (1313), *Mi'yârü'l-efkâr* (1316). Bunlardan son ikisi Mehmed Emin ile beraber hazırlanmıştır. Sonradan yayımlanan *Yüz Sene Yaşamak Çareleri*'ni de (İstanbul 1332) Mehmed Cemil adında bir arkadaşı ile birlikte Fransızca'dan çevirmiştir. Müellifin dört eserinin ise basılmadan kaldığı bilinmektedir. Bunlar *Heyâkıl-i Kemâlât yahut Âbide-i İnsâniyyet*, *Feth-i Ce-*

lîl-i Konstantiniyye, *Ba'de'l-feth Cevâmî-i Şerîfeye Tahvil Olunan Kenâis ve İstanbul'un Ahvâl-i Kadîme-i Temeddün ve Ümrânı* adlarını taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed Râif, *Mir'ât-ı İstanbul I: Asya Yaka-sı* (haz. Günay Kut – Hatice Aynur), İstanbul 1996; *Osmanlı Müellifleri*, III, 62-63; Babinger, *GOW*, s. 400, nr. 370; a.mlf. (Üçok), s. 434-435; a.mlf., "Quellen zur Osmanischen Kunstlergeschichte", *JAK*, I (1924), s. 35, not 9; Gövsa, *Türk Meşhurları*, s. 311; Hikmet Turhan Dağlıoğlu, "İstanbul Bibliyografyası", *YT*, sy. 64 (1938), s. 129; Günay Kut – Hatice Aynur, "Mir'ât-ı İstanbul Üzerine", *MİTAD*, sy. 5 (1989), s. 271-282; Semavi Eyice, "Mehmed Râif", *DBİst.A*, V, 362-363 (maddenin yazımında Râif Bey'in oğlu Hakkı Râif Ayyıldız'ın verdiği notlardan faydalanılmıştır).

SEMAVİ EYİCE

MEHMET RÂSİM, Eğrikapılı

(ö. 1169/1756)

Osmanlı hattatı.

1099'da (1688) dünyaya geldi. İstanbul'un Eğrikapı semtinde doğduğu için bu lakapla anılmaktadır. Babası aynı semtteki Molla Aşkî Mescidi'nin imamı hattat Yûsuf Efendi'dir. Suyolcuzâde Mehmed Necib Efendi'nin, doğumuna düşürdüğü Farsça "Bâd nâm-âver-i irfân Mehmed Râsim" mısraını Mehmed Râsim sonradan kullandığı şahsî mührüne kazırmıştır. Çocukluğunda tahsili esnasında babasından sülûs-nesih yazılarını öğrendikten sonra onun izniyle Hâşimîzâde Yedikuleli Seyyid Abdullah Efendi'den derse başladı. Aklâm-ı sittenin her nevini ayrı ayrı meşkederek on sekiz yaşında icâzetnâme aldı ve hocasının takdirini kazandı.

Galata Sarayı'nın 1126 (1714) yılındaki açılışında Mehmed Râsim, Sadrazam Şe-

hid Ali Paşa tarafından buraya muallim tayin edildi ve yıllarca pek çok talebeye hüsni hat meşketti. Fakat bütün hat üstatları gibi Topkapı Sarayı'na hoca olarak nakli arzusunun taşıyan Mehmed Râsim bu emeline ancak 1150'de (1737) erişebildi. Ta'lik hattatı Nûr Mustafa Efendi'nin ölümüyle açılan hat muallimliği Galata Sarayı'na ek olarak Mehmed Râsim'e verildi. Kendisinden sonra da Topkapı Sarayı'na hat hocası olacak hattatların Galata Sarayı'ndan naklen tayinleri bir teâmül haline geldi. Aynı zamanda Sarây-ı Âmire kâtipliğine de getirilen Mehmed Râsim'e buradaki diğer hat üstatları ile birlikte ilk defa olarak hırka-i şerifi ziyaret şerefine verildiğini *Tuhfe-i Hattâtîn* nakletmektedir. 14 Şâban 1169'da (14 Mayıs 1756) veremden ölen Râsim Efendi Eğrikapı dışındaki kabristana gömüldü. Hâlâ duran kitâbesi, talebesi Mestçizâde Ahmed Efendi tarafından devrinin celif sülûs üslûbuyla yazılmıştır.

Mehmed Râsim hayatı boyunca altmış mushaf, 1000 kadar en'âm ve Kehf sûresi, delâilü'l-hayrât ve vakfiye, hilye, kıta ve murakka', mesâbih-i şerif, meşârik-i şerif yazdı. Eserlerini o devrin meşhur müzehhipleri olan Haydarpaşalı İbrâhim Çelebi, Drağmanlı Süleyman Çelebi, Burmalı Abdurrahman Çelebi ve Sultanselimli Reşid Mustafa Çelebi bezemişlerdir. Mehmed Râsim'in Mustafa Râkım öncesi anlayışa göre yazdığı celif sülûs kitâbelerden zamanımıza gelebilenleri, Azapkapı'daki Sâliha Sultan Sebili'nin altı beyitlik ve iki çeşmesinin yirmi iki beyitlik kitâbesi (1145/1732-33), Nuruosmaniye Camii cümle kapısındaki tarihsiz "inne's-salâte ..." âyetidir. Bu sonuncusunun taşçı ustaların ihmali yüzünden aslına göre çok bozulduğunu nakleden Müstakimzâde, Sâliha Sultan kitâbesindeki "elif"lerin de zülfişiz olduğunu yazmaktaysa da bunların zulfesi vardır. Muhtemeldir ki 1958 istilâkinde yıkılan mektebin kitâbesi öyleydi. Müstakimzâde, Mehmed Râsim'in yazılarını Galata Sarayı'na hoca oluncaya kadar "Mehmed min telâmîz-i es-Seyyid Abdullah" yahud "Mehmed İmamzâde", ondan sonra "Mehmed Râsim" veya "Mehmed Râsim İmamzâde", kırk yaşından itibaren sadece "Mehmed Râsim" olarak imzaladığını belirtmektedir. Ancak bu ayırıma uymayan imzalı eserlerine de rastlanmaktadır. İmamzâde Mehmed imzasıyla yazdığı bazı kıtalarının aynı ismi taşıyan diğer bir hattatla karıştırıldığı da görülmüştür.

Üstatların yazılarını taklit etmekte büyük başarı gösteren Mehmed Râsim, ta'-

Eğrikapılı
Mehmed
Râsim
Efendi'nin
sülûs-nesih
kıtası
(İÜ Ktp.,
AY, nr. 6487)

lik hattını Hekimbaşı Kâtibzâde Mehmed Refî Efendi'den öğrenip elli iki yaşındayken icâzet aldı, kendisi de Refî Efendi'ye sülûs ve nesihden icâzet verdi. Ender görülen bu vaka için zamanında şu tarih düşürülmüştür: "Yazar tebrîkî târihin bu iki izn için hâme / İcâzet birbirinden aldı iki kâmil-i dâna." Râsim Efendi, hurde ta'lik hattı ile bazı risâleler ve *Enmûze-cû'l-lebîb* isimli kitabı istinsah ettiyse de bu eserlerin akıbeti belli değildir.

Medrese mezunu olduğu, Arapça ve Farsça'ya hâkimiyeti bulunduğu anlaşılan Mehmed Râsim'in seksen dört sayfa hacmindeki divançesi ve münşeât örneklerinin toplandığı bir yazma nüsha zamanımıza kadar gelmiştir (İÜ Ktp., TY, nr. 9632). Bu divançe Râsim Efendi'nin şiir ve inşâ sahasında da başarılı olduğunu göstermektedir. Eserde kaside, gazel ve şarkı neveleri dışında birçok tarih manzumesi, münşeatta ise arz-ı hâl ve mektup numuneleri yer almaktadır. Nakşibendî tarikatına mensup bulunan Râsim Efendi hayatı boyunca kalemini abdestsiz halde divitine sokmamış olmasıyla da tanınır.

Mehmed Râsim, başta Sultan III. Ahmed ve I. Mahmud gibi sanat hâmisi padişahlar olmak üzere devrinin sadrazamlarından ve devlet adamlarından takdir ve alâka görmüş, çağının reisü'l-hattâtini kabul edilmiştir. Ancak münşeâtındaki bazı belgelerden zaman zaman geçim sıkıntısı çektiği anlaşılmaktadır.

Sanat hayatı boyunca meşk ve tâlim tarafı ağır basan ve 1000 kadar hattat yetiştirdiği rivayet edilen Mehmed Râsim Müstakimzâde gibi bir hat ve hattatlar tarihi yazarına hocalık etmiş olduğu için *Tuhfe-i Hattâtîn*'de kendisinden tafsilâtli olarak bahsedildiği gibi doksan dört öğrencisinin biyografisine de geniş yer verilmiştir. Bunlar arasında Mestçizâde Ahmed, Fethiyeli Ahmed Hıfzı (Şeyh Hamdullah'tan bu yana devam eden hattatlar şeceresi bu zat yoluyla zamanımıza kadar gelmiştir), Mehmed Hıfzı, Mustafa b. Hasan, Abdülkadir Hamdi, Abdurrahman Hilmi ve Bağdâdî İsmâil Enverî efendiler ilk hatırlanacak olanlardır. Râsim Efendi sanat hayatı boyunca Hâfız Osman'ın üslûbuna bağlı kalmıştır.

Kendisinden yazı isteyenleri reddetmeyen Râsim Efendi'nin müze ve hususi koleksiyonlarda bulunan eserleri arasında Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki mushaf (Yeniler, nr. 126), yirmi bir cüzü yazılmış eksik mushaf (Emanet Hazinesi, nr. 273), Amme cüzü (Emanet Ha-

zinesi, nr. 271), iki en'âm (Emanet Hazinesi, nr. 395; Yeniler, nr. 894); Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ndeki mushaf (nr. 466), en'âm (nr. 1449), murakka' (nr. 2440, 2468); İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki murakka' (AY, nr. 6515, 6922); Sakıp Sabancı Müzesi'ndeki murakka' (nr. 377) ve en'âm (nr. 407) sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sâlim, *Tezkire*, İstanbul 1315, s. 277-279; Suyolcuzâde, *Devhatü'l-küttâb*, s. 52-53; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 203-204, 465-470, 722; *Sicill-i Osmânî*, II, 349; Habîb, *Hat ve Hattâtân*, İstanbul 1305, s. 145-147; Cl. Huart, *Les calligraphes et les miniaturistes de l'orient musulman*, Paris 1908, s. 168-169; Fethi İsfendiyoğlu, *Galatasaray Tarihi*, İstanbul 1952, s. 475-477; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts. (Yayın Matbaacılık), s. 155-156; Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul 1999, s. 74-76; M. Uğur Derman, *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonundan Seçmeler*, İstanbul 2002, s. 108-111; Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul 2003, s. 145-148; M. Cavid Baysun, "Eğrikapılı Râsim Efendi", *TD*, VII/10 (1954), s. 1-16.

M. UĞUR DERMAN

MEHMET RÂSİM AĞA

XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde görev yapan Hassa başmimarı.

İnşa ve tamir kayıtlarında "es-Seyyid Mehmed" mührünü kullanan Mehmed Râsim Ağa'nın doğum ve ölüm tarihi bilinmemektedir. 9 Ağustos 1820 tarihinde Ali Rızâ Ağa'nın yerine tayin edildi (BA, Cevdet-Saray, nr. 1512). Tayin yazısında ismi Aksaraylı Hâce (Hoca) Mehmed Efendi şeklinde geçmektedir. Hoca unvanı sebebiyle mühendishânede bir müddet hocalık yapmış olduğu anlaşılmaktadır. Başmimarlığının ilk aylarında kullandığı "Bende Hâce Mehmed Sermi'mârân-ı Hassa" imzasını bir süre sonra "Bende Mehmed Râsim Sermi'mârân-ı Hassa" olarak değiştirmiş, ancak "Seyyid Mehmed" imzasını değiştirmemiştir.

Hassa başmimarlığını 1824 yılına kadar sürdüren Mehmed Râsim Ağa 1821'de Yedikule İmrahor İlyas Bey Camii tamiratını yapmış (TSMA, nr. D 5175), aynı yıl içinde Tersâne-i Âmire'de bir değirmen ve zahire ambarı inşa etmiştir (BA, Cevdet-Bahriye, nr. 5619). Yine Tersâne-i Âmire için Sultan II. Mahmud'un emriyle yeni bir havuzun inşasını daha sonra başmimar olacak Seyyid Abdülhalim Efendi ile birlikte gerçekleştirmiş, yapımına 13 Mart 1822'de başlanan havuz (BA, D.BŞM, nr.

8876) Abdülhalim Efendi'nin göreve başladığı 1824'te tamamlanmıştır. Galata Sarayı'nın yanmış olan camisini 25 Nisan 1822'de yeniden inşa edip sarayla birlikte etrafını düzenlemiştir (BA, Cevdet-Saray, nr. 1802).

Mehmed Râsim Ağa döneminde başmimarların ve mimar halifelerinin yeterli gelirlerinin olmadığı, bu sebeple geçim sıkıntısı içinde bulundukları gerekçesiyle mimarların binalardan aldıkları harç ve avâidler yeniden düzenlenmiştir (BA, HH, nr. 29125). Buna göre İstanbul'da suriçi, Eyüp, Üsküdar ve Boğaziçi'nde Rum, Ermeni ve yahudi tebaanın yaptıracağı büyük binalardan 120, orta büyüklükte binalardan 60 ve küçük binalardan 20 kurş avâid alınması, tamiratlarda ise bu miktarların yarısının uygulanması kararlaştırılmıştır. Toplanan avâidin her ay onda sekizinin mimar halifelerine dağıtılması ve başmimarın harcamalarında kullanılmak üzere kale inşaları hariç mîrî ve evkaf binalarından binde beş oranında bir harç alınması uygun görülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

TSMA, D. 5175, 1236/1820-21; BA, Cevdet-Bahriye, nr. 5619; BA, D.BŞM, nr. 8876; BA, Cevdet-Saray, nr. 1512, 1802; BA, HH, nr. 29125, 1237 /1821-22; Mustafa Cezar, "Sanat-ta Batıya Açılış Döneminde Mimarlar", 9. Milletler Arası Türk Sanatları Kongresi, Ankara 1995, I, 479-488; a.mlf., "19. Yüzyılda Önemli İşlere İmzasını Atmış Bir Mimarımız: Abdülhalim Bey", 19. Yüzyıl İstanbul'unda Sanat Ortamı, İstanbul 1996, s. 95-108; M. Zarfî Örgün, "Hassa Mimarları", *Arkitekt*, sy. 12, İstanbul 1938, s. 334-340; Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Osmanlı'da Baş Mimarlar", *Türk Dünyası Kültür Atlası: Osmanlı Dönemi*, İstanbul 2002, IV, 250-326; a.mlf., "Mehmed Rasim Efendi", *Yasamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, II, 176.

SELMAN CAN

MEHMET RÂŞİD EFENDİ

(bk. RÂŞİD MEHMET EFENDİ).

MEHMET RAUF

(1875-1931)

Servet-i Fünûn dönemi hikâye ve romancısı.

12 Ağustos 1875'te İstanbul Balat'ta Kesmekaya mahallesinde dünyaya geldi. Babası Kütahya doğumlu Hâfız Ahmed Şükrü Efendi'nin son görevi İstanbul Lîman Dairesi'nde mühimme müdürlüğüdür. İlk öğrenimini Defterdar mahalle mektebinde yaptıktan sonra önce Eyüp